

UDK 33.336.1:352

Gwoździewicz Sylwia, assistant professor, PhD in law
The Jacob of Paradies University in Gorzow Wielkopolski
Prokopowicz Dariusz, assistant professor, PhD at economic
Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw

ZNACZENIE JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO W AKTYWIZACJI OSÓB BEZROBOTNYCH NA LOKALNYM RYNKU PRACY NA PRZYKŁADZIE POWIATU CIECHANÓW

W niniejszym artykule wskazano na kluczowe aspekty i instrumenty aktywizacji przedsiębiorczości i poprawy sytuacji na lokalnym rynku pracy w kontekście efektywnego rozwoju Powiatu ciechanowskiego. Opisano kluczowe znaczenie samorządów w kontekście tej aktywizacji. Jednostki samorządu terytorialnego stosując instrumenty aktywizacji osób bezrobotnych do podejmowania pracy przyczyniają się do poprawy sytuacji na lokalnym rynku pracy i w konsekwencji także do efektywnego rozwoju gospodarki danego regionu. Wzrost aktywności gospodarczej generuje także większe przychody do budżetu samorządowego z tytułu podatków lokalnych odprowadzanych przez podmioty gospodarcze funkcjonujące na obszarze danej gminy. W wyniku efektywnego działania tych procesów poprawie ulegają warunki życia mieszkańców danej jednostki samorządowej. Kluczową kwestią w kontekście działalności instytucji samorządu terytorialnego jest sprawna implementacja instrumentów generujących poprawę sytuacji na lokalnym rynku pracy i efektywnego rozwoju przedsiębiorczości w sektorze podmiotów gospodarczych. Kluczową instytucją odpowiadającą za tą aktywizację jest samorząd Starostwa powiatowego i Urzędu Gminy Ciechanowa. Głównym podmiotem kształtującym lokalną, samorządową politykę zatrudnienia jest Powiatowy Urząd Pracy. Celem wypełniania ustawowych funkcji i realizacji bieżących zadań Powiatowy Urząd Pracy współpracuje z samorządem terytorialnym, pracodawcami, związkami zawodowymi, fundacjami i stowarzyszeniami, firmami szkoleniowymi, instytucjami partnerstwa lokalnego, organizacjami działającymi w sprawach promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej oraz innymi podmiotami mogącymi mieć wpływ na zmniejszenie stopy bezrobocia.

Słowa kluczowe: samorząd, jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorczość, innowacyjność, podmioty gospodarcze, aktywizacja przedsiębiorczości, instrumenty interwencji gospodarczego, rynek pracy, urząd pracy, zatrudnienie, bezrobocie, gmina, powiat, finanse jednostek samorządowych, gospodarka samorządowa, gospodarka lokalna, zrównoważony rozwój lokalny, budżet samorządu terytorialnego, Ciechanów, efektywność ekonomiczna.

Гвозджевич С., Прокопович Д.

ВПЛИВ МІСЦЕВОЇ САМОВІЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ НА ДІЯЛЬНІСТЬ БЕЗРОБІТНИХ ЛЮДЕЙ НА МІСЦЕВОМУ РИНКУ ПРАЦІ НА ПРИКЛАДІ ЛІКАРНІ

У цій статті ми відзначили основні аспекти та інструменти активізації підприємництва і поліпшення ситуації на місцевому ринку праці в контексті ефективного розвитку Ciechanowskie району. Головне значення органів місцевого самоврядування було описано в контексті цієї активації. Місцеві підрозділи уряду, використовуючи інструменти активації безробітних прийняти робочі місця сприяти поліпшенню ситуації на місцевому ринку праці, а отже, і для ефективного розвитку економіки регіону. Зростання економічної активності також створює більше доходів для бюджету місцевого самоврядування від місцевих податків, сплачених господарюючими суб'єктами, що діють в районі муніципалітету. Внаслідок ефективної роботи цих процесів поліпшуються умови життя мешканців даного органу місцевого самоврядування. Ключове питання в контексті інституту місцевого самоврядування працює над впровадженням інструментів, які створюють поліпшення ситуації на місцевому ринку праці та ефективного розвитку підприємництва в господарюючих суб'єктах. Ключове установу, відповідальну за активацію цього уряду є районним і Муніципальним управлінням по Цеханову. Місцевим органом влади, відповідальним за політику зайнятості місцевого самоврядування, є Управління праці Powiat. Метою виконання статутних функцій і виконання поточних завдань бюро праці працює з органами місцевого самоврядування, роботодавців, профспілок, фондів і асоціацій, тренінгових компаній, установ, місцевих партнерів, організацій, що діють в питаннях сприяння зайнятості та участі, а також інших осіб, які можуть вплинути на зниження ставок безробіття.

Ключові слова: Підприємництво, підприємництво, економічна інтервенція, ринок праці, бюро зайнятості, зайнятість, безробіття, муніципалітет, округа, фінанси одиниць місцевого самоврядування, місцева самоврядування, місцева економіка, сталий місцевий розвиток, бюджет самоуправління територіальний, Ciechanów, економічна ефективність.

Gwoździewicz S., Prokopowicz D.

THE IMPACT OF LOCAL SELF-LOCAL AUTONOMY IN ACTIVITIES OF UNEMPLOYED PEOPLE ON THE LOCAL WORK MARKET ON THE EXAMPLE OF THE INFRASTRUCTURE AREA CIECHANÓW

This article highlights the key aspects and instruments of entrepreneurship activation and the improvement of the situation on the local labor market in the context of effective development of the Ciechanowski District. The key importance of self-governments has been described in the context of this activation. Local self-government units, using instruments of activating the unemployed to work, contribute to the improvement of the situation on the local labor market and consequently to the effective development of the economy of a given region. The increase in economic activity also generates higher revenues to the local government budget due to local taxes paid by economic entities operating in the area of the municipality. As a result of the effective operation of these processes, the living conditions of the inhabitants of the given local government unit are improved. A key issue in the context of the activity of local government institutions is the efficient implementation of instruments that improve the situation on the local labor market and the effective development of entrepreneurship in the sector of economic entities. The key institution responsible for this activation is the self-government of the District Office and the Office of the Commune of Ciechanów. The local authority responsible for local self-government employment policy is the Poviats Labor Office. In order to fulfill the statutory functions and to carry out the current tasks, the District Labor Office cooperates with the local government, employers, trade unions, foundations and associations, training companies, local partnership institutions, employment promotion and occupational activation organizations and other entities which may have an impact on the reduction of the rate unemployment.

Key words: local government, local government units, entrepreneurship, innovation, entrepreneurship, entrepreneurship, instruments of economic intervention, labor market, labor office, employment, unemployment, municipality, county, finances of self-government units, local government, local economy, sustainable local development, budget of local government, Ciechanów, economic efficiency.

Wprowadzenie. W okresie ostatniego ćwierćwiecza zaszły istotne zmiany w polskiej gospodarce, w tym w przedsiębiorstwach oraz podmiotach sektora publicznego tj. jednostkach samorządu terytorialnego. Sukcesywnie realizowane są procesy integracyjne struktur gospodarczych poszczególnych krajów. Podstawą tych procesów jest liberalizacja przepływów kapitałowych wsparta harmonizacją przepisów prawa. Z drugiej strony rozwój nowoczesnych technologii generuje powstawanie innowacji oraz upraszcza kanały dystrybucji produktów i usług oraz przyczynia się do wzrostu gospodarczego. W podmiotach systemu finansowego natomiast obserwuje się wzrost standaryzacji stosowanych procedur, wypracowanych technik sprzedaży i realizowanych transakcji finansowych. Od górnice zachodzące procesy scalania i ujednolicania struktur rynkowych oraz od dolnie – upowszechniania standardów technologii informatycznej są podstawą realizowanego transnarodowo zjawiska integracji struktur rynkowych i globalizacji systemów finansowych (D. Prokopowicz, 2012, s. 37-38).

Od 1989 roku postępuje w Polsce proces urynkawiania struktur gospodarczych. W związku z dokonaną w 1989 transformacją systemową od lat 90. w Polsce rośnie znaczenie kwestii racjonalizacji prowadzonej gospodarki finansowej, ponieważ działania te mają skłonić do wzrostu efektywności ekonomicznej procesu gospodarowania zasobami pieniężnymi, które mają pobudzać lokalną gospodarkę i tym samym przyczyniać się do zmniejszenia bezrobocia w danym regionie (J. Chądzyński, A. Nowakowska, Z. Przygodzki, 2012, s. 47). Z tymi procesami skorelowane są zmiany dominujących modeli zarządzania podmiotami i instytucjami, polegające na wzroście decentralizacji i zwiększeniu uwzględniania kwestii efektywności ekonomicznej w kontekście podejmowanych decyzji w podmiotach rozwijających się w coraz bardziej urynkawiającej się w latach 90. gospodarce. Procesy te skorelowane były także z rosnącym znaczeniem implementacji nowoczesnych technologii w procesy wytwórcze, wzrostem zaangażowania systemów informatycznych w procesach analitycznych i zarządzania, zwiększającym się znaczeniem przedsiębiorczości i innowacyjności w procesach gospodarczych. Procesy te wpływały także na ewolucyjne

zmiany dokonujące się w instytucjach publicznego systemu finansowego oraz w jednostkach samorządowych (Z. Strzelecki, 2013, s. 38). Wzrost znaczenia decentralizacji rozwijał się również od lat 90. w jednostkach samorządu terytorialnego. W związku z tym coraz więcej zadań, dawniej leżących w kompetencji państwa, obecnie jest przekazywane samorządom. Określone dotacje oraz subwencje, które najczęściej są niewystarczające, muszą być uzupełniane poprzez środki samorządów lokalnych między innymi z podatków lokalnych odprowadzanych przez przedsiębiorstwa (D. Prokopowicz, 2016 A, s. 176). Obecnie dominuje pogląd, że w kontekście ewolucji publicznego systemu finansowego, coraz więcej zadań, dawniej leżących w kompetencji państwa, obecnie jest przekazywane samorządom. Określone dotacje oraz subwencje, które najczęściej są niewystarczające, muszą być uzupełniane poprzez środki samorządów lokalnych między innymi z podatków lokalnych odprowadzanych przez przedsiębiorstwa.

We współczesnych, rozwiniętych gospodarkach przedsiębiorstwa jak również jednostki samorządu terytorialnego pełnią szczególnie istotną rolę w zaspokajaniu potrzeb społeczeństwa obywatelskiego. Procesy decyzyjne zapadające z obszarze gospodarki finansowej gmin, powiatów, województw pośrednio wpływają na tempo rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Poza tym wpływają też one, na jakość życia społeczności lokalnych. Źródła literatury problematyki jednostek samorządowych wskazują, że gospodarka finansowa gminy opiera się na efektywnym gospodarowaniu dochodami i wydatkami. Wymienione główne składowe budżetu gminy częściowo są zagwarantowane a częściowo, pośrednio lub bezpośrednio, zależą od efektywności szeroko ujętego zarządzania wydatkami, planowania warunków gospodarczych i realizacji określonych inwestycji.

Proces aktywizacji działalności gospodarczej i pośrednio także krajowej gospodarki jest możliwy dzięki różnym rozwiązaniom systemowym, do których zalicza się rosnący udział samorządów w lokalnych podatkach dochodowych. Obciążenia lokalnymi podatkami powinny być tak ustalane, aby kreowały rozwój infrastruktury technicznej i społecznej. Szczególnie istotną kwestią jest także rozwój innowacyjności w sektorze przedsiębiorstw i poprawa relacji, współpracy między przedsiębiorstwami, lokalną społecznością a samorządami. Poza tym podobnie jak przedsiębiorstwa jednostki samorządu terytorialnego powinny sprawnie funkcjonować i dostosowywać się do zmieniającego się otoczenia społeczno – gospodarczego. Poza tym jednostki samorządowe borykają się także z problemem długu publicznego. Kwestia efektywnego prowadzenia gospodarki finansowej nabiera także nowego znaczenia w związku z członkowstwem Polski w Unii Europejskiej. Dla samorządu terytorialnego, niezbędne staje się innowacyjne podejście i doskonalenie umiejętności związanych z pozyskiwaniem i wykorzystywaniem dotacji z programów funduszy unijnych.

Na podstawie obowiązujących już od wielu lat standardów część standardowych zadań, jakie realizują samorzady jest obowiązkiem ustawowym, a część natomiast, to są cele określonej społeczności lokalnej, jak np. możliwie wysoki rozwój gospodarczo-ekonomiczny, spadek bezrobocia i tym samym polepszenie warunków życia mieszkańców. Wszystkie te zadania i cele władze samorządowe starają się na bieżąco realizować wykorzystując posiadane instrumenty finansowe i ekonomiczne. Najważniejszym z tych instrumentów jest budżet gminy. W związku z powyższym od lat 90. w Polsce rośnie znaczenie kwestii racjonalizacji prowadzonej gospodarki finansowej, ponieważ działania te mają skłonić do wzrostu efektywności ekonomicznej procesu gospodarowania zasobami pieniężnymi, które mają pobudzać lokalną gospodarkę i tym samym przyczyniać się do zmniejszenia bezrobocia w danym regionie.

Położenie, demografia i gospodarka powiatu ciechanowskiego. Analiza samorządowej gospodarki lokalnej ze szczególnym uwzględnieniem kwestii sytuacji na lokalnym rynku pracy została przeprowadzona na przykładzie gminy Ciechanów położonej w północnej części województwa mazowieckiego. Ciechanów jest również siedzibą powiatu ciechanowskiego. Ciechanów położony jest ok. 100 km na północ od Warszawy, nad rzeką

Łydynią i posiada bogatą historię swego rozwoju. W przeszłości był miastem królewskim Korony Królestwa Polskiego. Ciechanów jest gminą wiejsko-miejską obszarowo zajmującą 32,51 km².

Według danych GUS-u liczba ludności miasta Ciechanów w roku 2006 wynosiła 45 902 osób. Natomiast w roku 2014 liczba ludności miasta Ciechanów liczyła 44 585 osób a więc w okresie niemal dekady liczba ludności nieznacznie się zmniejszyła (*Gmina miejska Ciechanów. Powiat ciechanowski. Ludność...*, 2015). Jednak na tle Powiatu ciechanowskiego, które na koniec 2014 roku liczyło 90 703 osób ludność Ciechanowa stanowi znaczącą część blisko połowę ludności Powiatu w ujęciu demograficznym (*Gmina wiejska Ciechanów. Powiat ciechanowski. Ludność...*, 2015). Natomiast na tle województwa mazowieckiego, które na koniec 2014 roku zamieszkiwało ponad 5 mln obywateli (5 334 511 osób) liczba ludności Ciechanowa nie stanowi dużego udziału, ponieważ na stan demograficzny województwa największy wpływ ma liczba ludności miasta stołecznego Warszawy (*Powiat ciechanowski. Ludność. Wybrane dane statystyczne 2012 – 2014*, 2015).

W Ciechanowie funkcjonuje wiele pozarządowych organizacji gospodarczych, które łącznie pełnią wiele istotnych funkcji w rozwoju społeczno-gospodarczych gminy ciechanowskiej. Przede wszystkim są to następujące instytucje:

- a) Mazowiecka Izba Gospodarcza,
- b) Zrzeszenie Prywatnego Handlu i Usług,
- c) Regionalny Ośrodek EFS,
- d) Stowarzyszenie Księgowych w Polsce – Oddział terenowy w Ciechanowie,
- e) Fundacja Gospodarcza im. Karola Marcinkowskiego w Ciechanowie,
- f) Europejskie Towarzystwo Rozwoju Kompetencji Społecznych im. Johna Deweya,
- g) „Być Jak Inni” Fundacja Pomocy Dzieciom, Młodzieży i Dorosłym Niepełnosprawnym,
- h) Fundacja „Pomóż Zdrowiu”,
- i) Zarząd Rejonowy Polskiego Czerwonego Krzyża – Polskie Stowarzyszenie Diabetyków (Oddział Powiatowy w Ciechanowie),
- j) Stowarzyszenie „Akademia Kultury”,
- k) Stowarzyszenie „Ciechanowska Grupa Rowerowa”,
- l) Stowarzyszenie „Młodzi w Regionie”.

Ciechanów w zakresie profilu gospodarki jest przede wszystkim ośrodkiem przemysłu przetwórczego i precyzyjnego. Poza sektorem przemysłu efektywnie rozwija się w Ciechanowie sektor rzemiosła, drobnej wytwórczości oraz handlu i usług. Specyficzne położenie Ciechanowa tj. bliskość położenia aglomeracji warszawskiej w istotny sposób wpłynęło na dotychczasowe tradycje rozwojowe powiatu ciechanowskiego. Od wielu lat rozwija się efektywnie rzemiosło i drobna wytwórczość. W kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego regionu także w odniesieniu do tych sektorów istotna jest aktywizacja rynku pracy. Proces tej aktywizacji powinien być koordynowany również przez lokalne władze samorządowe.

Spoglądając w przeszłość należy stwierdzić, że dokonująca się od 1989 r. reforma gospodarki kraju, wprowadzająca zasady i mechanizmy rynkowe, wyzwoliła aktywność gospodarczą, przedsiębiorczość miejscowej społeczności. W wyniku wzrostu przedsiębiorczości nastąpił szybki rozwój takich istotnych gałęzi gospodarki jak: handel, pośrednictwo finansowe, obsługa nieruchomości i firm oraz innych usług. Dokonujące się w kraju przekształcenia natury społeczno - gospodarczej istotnie wpłynęły również na zmiany w strukturze gospodarki Ciechanowa w latach 90.

Najważniejszym bezpośrednim segmentem aktywizacyjnym przedsiębiorczości i poprawy sytuacji na rynku pracy są podmioty gospodarcze. Liczba podmiotów gospodarczych działających w Ciechanowie kształtuje się od kilku lat na poziomie około 4,5 tys., wśród których dominują przedsiębiorstwa handlowe i usługowe (*Ciechanów. Miasto w*

liczbach, 2016). Dużą grupę stanowią instytucje administracyjne, oświatowe oraz organizacja pozarządowe.

Przedsiębiorcy planujący uruchomienie nowych inwestycji w gminie Ciechanów mogą liczyć na konkurencyjne ceny nieruchomości i pracy, dobrze rozwiniętą sieć banków i instytucji okołobiznesowych, wykwalifikowaną kadre. Ciechanów rozwija się jako ośrodek akademicki. Działają tu kilka wyższych uczelni: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, gdzie studenci kształcą się na kierunkach inżynierskich, Wyższa Szkoła Menedżerska SIG, Wyższa Szkoła Biznesu i Zarządzania, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora oraz Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych. Na terenie miasta aktualnych jest 28 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (Urząd Miasta Ciechanów, 2016).

Zdarzające się w perspektywie wieloletniej wahania koniunktury, umiarkowany poziom bezrobocia oraz łatwość podejmowania działalności gospodarczej to istotne uwarunkowania sprzyjające znacznej fluktuacji liczby podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON (A. Miszczuk i in., 2012, s. 43). Z punktu widzenia rozwoju gospodarczego Ciechanowa istotny jest jednak fakt, że w ostatnich latach więcej nowych przedsiębiorców rejestrowało działalność, niż ją kończyło. Kierunek zmian w rozwoju gospodarczym Ciechanowa, a także w ujęciu krajowym Polski, daje się zaobserwować, podczas analizy zmian liczby podmiotów w poszczególnych sekcjach. Sukcesywnie w ujęciu długoterminowym zmniejszała się liczba firm produkcyjnych, budowlanych i eksportowo-importowych, a coraz więcej powstawało podmiotów gospodarczych usługowych i gastronomicznych.

W analizowanym przykładzie gminy ciechanowskiej odnotowano w ostatnich kwartałach mimo nie najlepszej koniunktury gospodarczej tendencję wzrostową liczby pojawiających się nowych podmiotów gospodarczych (A. Żołąński, 2012, s. 26). Wzrost liczby przedsiębiorstw usługowych i transportowych, przy jednoczesnym zmniejszeniu przemysłowych jest skorelowany z ogólną tendencją dominującą w gospodarce krajowej. W związku z poprawą koniunktury w gospodarce krajowej w bieżącym roku można zakładać, że tendencja ta powinna być kontynuowana w kolejnych kwartałach i być może kolejnych latach. Pozytywnym aspektem jest przyspieszenie rozwoju wielu firm budowlanych w ostatnich latach, ze względu na bardzo inwestycyjny charakter tej branży gospodarki oraz wciąż nie w pełni zaspokojone potrzeby mieszkaniowe wielu mieszkańców Ciechanowa (*Plan rozwoju lokalnego na lata 2005 – 2013. Gmina Ciechanów*, 2005, s. 58). Sytuacja ta była związana z regresem w całej branży, który przypadł właśnie na lata 2008 - 2014. Natomiast w bieżącym roku 2015 liczba podmiotów zasadniczo przestała spadać co jest związane z poprawą koniunktury gospodarczej.

Poza instytucjami samorządowymi na terenie gminy funkcjonują także inne podmioty, które mogą pełnić znaczącą rolę w kwestii aktywizacji przedsiębiorczości i innowacji w sektorze przedsiębiorstw i względem społeczności lokalnej. Są to zwykle instytucje pełniące rolę zaplecza dla biznesu, w tym różnych rodzajów przedsiębiorstw (A. Miszczuk i in., 2012, s. 58). W Ciechanowie efektywnie działa zaplecze dla biznesu. Między innymi funkcjonuje Cech Rzemiosł Różnych, który reprezentuje interesy rzemiosła wobec organów władzy państwowej i samorządowej oraz dba o dobre imię rzemiosła wobec odbiorców jego działalności. We wspomnianym Cechu można uzyskać pomoc w następujących kwestiach prowadzenia podmiotów gospodarczych, w tym zakładów usługowych:

- a) poradnictwo podatkowe i pomoc w sporządzaniu deklaracji podatkowych,
- b) wszelkie informacje niezbędne do prawidłowego funkcjonowania zakładu,
- c) informacje odnośnie mistrzów szkolących w zawodzie, wolnych miejsc w zakładach, zawieranie umów na szkolenie uczniów i refundacje kosztów szkolenia,
- d) porady w zakresie bhp.

Wymieniony Cech Rzemiosł Różnych w Ciechanowie jest członkiem Mazowieckiej Izby Rzemiosła i Przedsiębiorczości oraz Związku Rzemiosła Polskiego. Do niedawna wskazywano na brak organizacji skupiającej lokalnych przedsiębiorców, przez co mieli oni utrudniony sposób artykułowania swoich potrzeb, zgłaszania władzom Miasta postulatów. Od

kilku lat działają izby gospodarcze i centra doradztwa zawodowego funkcjonujące w strukturach określonych instytucji samorządowych i podmiotów zrzeszających przedsiębiorców. Jednym z kluczowych obszarów działalności tych instytucji jest aktywizacja przedsiębiorczości i innowacji w sektorze przedsiębiorstw i wzrost efektywnej współpracy między samorządem a przedsiębiorstwami. Wobec powyższego, miasto Ciechanów jest ośrodkiem administracyjnym, usługowym i przemysłowym. Bliskość Warszawy i dostępność komunikacyjna stwarzają dobre warunki dla rozwoju Ciechanowa.

Aktywizacja przedsiębiorczości i instrumenty przeciwdziałania bezrobociu w powiecie ciechanowskim.

Kluczową rolę w zakresie aktywizacji przedsiębiorczości i przeciwdziałaniu bezrobociu w powiecie ciechanowskim pełni Powiatowy Urząd Pracy w Ciechanowie, który jest jednostką organizacyjną Powiatu, powołaną do wykonywania zadań publicznych w zakresie polityki rynku pracy (Powiatowy Urząd Pracy, 2016).

Celem wypełniania ustawowych funkcji i realizacji bieżących zadań Powiatowy Urząd Pracy współdziała z organami administracji samorządowej i rządowej, Powiatową Radą Zatrudnienia, pracodawcami i organizacjami pracodawców, związkami zawodowymi, zarządami funduszy celowych, fundacjami i stowarzyszeniami, jednostkami szkoleniowymi, instytucjami partnerstwa lokalnego, organizacjami działającymi w sprawach promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej oraz innymi podmiotami mogącymi mieć wpływ na zmniejszenie stopy bezrobocia.

Najważniejsze normatywy prawne na podstawie których Urząd Pracy realizuje swe zadania to następujące ustawy (*Informacja z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie za 2014 rok*, 2015, s. 2):

a) Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2013 r., poz. 674 z późn. zm.) - od 27 maja 2014 roku wprowadzono zmiany, m.in.: profilowanie pomocy dla osób zarejestrowanych, funkcja doradcy klienta, nowe formy aktywizacji zawodowej (bony stażowe, szkoleniowe, zatrudnieniowe), współpraca z pracodawcami umożliwiająca kształcenie ustawiczne pracowników w ramach środków finansowych Krajowego Funduszu Szkoleniowego.

b) Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych (Dz. U. z 2013 r., poz. 885 z późn. zm.),

c) Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721 z późn. zm.),

d) Ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 roku o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej (Dz. U. z 2007 r. Nr 59, poz. 404 z późn. zm.),

e) Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2008 r. Nr 164, poz. 1027 z późn. zm.),

f) Ustawa z dnia 21 listopada 2008 roku o pracownikach samorządowych (Dz. U. z 2014 r., poz. 1202),

g) Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2014 r. poz. 1182 z późn. zm.),

h) Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 roku Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2013 r., poz. 267 z późn. zm.).

Poniżej opisano instytucjonalne instrumenty przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizujące procesy gospodarcze w lokalnej gospodarce powiatu Ciechanowa. Poniżej opisane działania koordynowane przez Starostwo Powiatowe w Ciechanowie i realizowane przez Urząd Pracy prowadzone były w 2014 roku.

Jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej. Kluczowym organem samorządowym, który koordynuje i realizuje określone działania interwencyjne na lokalnym rynku pracy jest Starostwo Powiatowe w Ciechanowie. Zgodnie z obowiązującymi

regulacjami Starosta może przyznać bezrobotnemu jednorazowo środki na podjęcie działalności gospodarczej w wysokości określonej w umowie, nie większej niż 6 - krotna wysokość przeciętnego wynagrodzenia, a w sytuacji, gdy działalność jest podejmowana na zasadach określonych dla spółdzielni socjalnych, wysokość przyznanych bezrobotnemu środków nie może przekroczyć 3 - krotnego przeciętnego wynagrodzenia na jednego członka przystępującego do spółdzielni socjalnej po jej założeniu (*Informacja z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie za 2014 rok*, 2015, s. 9). W analizowanym okresie wpłynęło 308 wniosków o przyznanie środków finansowego wsparcia na podjęcie działalności gospodarczej. Następnie na podstawie złożonych wniosków:

a) pozytywnie rozpatrzono 242 wnioski, 2 osoby zrezygnowały ze środków przed podpisaniem umowy,

b) podpisano 240 umów z osobami bezrobotnymi, tj. o 75 więcej niż w 2013 r. (w 2013 r. było to odpowiednio 165 podpisanych umów).

Z danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie wynika, że wsparcie finansowe przyznano na następujące rodzaje otwieranych działalności gospodarczych (Powiatowy Urząd Pracy, 2016):

a) działalność usługowa – 179 osób;

b) działalność handlowa – 50 osób;

c) działalność produkcyjna – 11 osób;

Na podstawie powyżej przytoczonych danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie wykazano, że ze wsparciem finansowym najwięcej mieszkańców Powiatu ciechanowskiego uruchomiło działalność gospodarczą w sektorze usług i handlu, znacznie mniej w gałęziach przemysłowych. Tendencja ta nie jest cechą typową Powiatu ciechanowskiego, ponieważ występuje w wielu innych analogicznych jednostkach samorządowych w Polsce (*Zawody deficytowe i nadwyżkowe w powiecie ciechanowskim w II półroczu 2015 r.* 2016, s. 37).

Refundacja kosztów doposażenia lub wyposażenia stanowiska pracy dla skierowanego bezrobotnego. Zgodnie z obowiązującymi normatywami Starosta może zrefundować podmiotowi prowadzącemu działalność gospodarczą koszty doposażenia lub wyposażenia stanowiska pracy dla skierowanego bezrobotnego w wysokości określonej w umowie nie wyższej jednak niż 6 – krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia (Powiat ciechanowski, 2016).

W badanym okresie roku 2014 wpłynęło 112 wniosków o refundację kosztów doposażenia lub wyposażenia stanowiska pracy dla skierowanego bezrobotnego (*Informacja z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie za 2014 rok*, 2015, s. 10).

a) pozytywnie rozpatrzono 77 wniosków,

b) podpisano 77 umów o refundację kosztów doposażenia lub wyposażenia stanowiska pracy dla 78 skierowanych bezrobotnych (w 2013 r. – 127 osób) (Powiatowy Urząd Pracy, 2016).

Staże. Według obowiązujących w Polsce standardów staże służą nabywaniu przez bezrobotnego umiejętności praktycznych do wykonywania pracy przez wykonywanie zadań w miejscu pracy, bez nawiązywania stosunku pracy z pracodawcą.

Zgodnie z obowiązującymi normatywami prawa Starosta Powiatowy w Ciechanowie może skierować bezrobotnych do odbycia stażu przez okres nieprzekraczający 6 miesięcy do (*Finansowanie kosztów studiów podyplomowych*, 2016, s. 4):

a) pracodawcy

b) rolniczej spółdzielni produkcyjnej lub

c) pełnoletniej osoby fizycznej, zamieszkującej i prowadzącej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, osobiście i na własny rachunek, działalność w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej.

Poza tym Starosta może skierować do odbycia stażu na okres do 12 miesięcy bezrobotnych, którzy nie ukończyli 30 roku życia.

Według obecnych standardów staż odbywa się na podstawie umowy zawartej przez starostę z pracodawcą, według programu określonego w umowie. Przy ustalaniu programu powinny być uwzględnione predyspozycje psychofizyczne i zdrowotne, poziom wykształcenia oraz dotychczasowe kwalifikacje zawodowe bezrobotnego. Zawarty w umowie program powinien określać (Powiatowy Urząd Pracy, 2016):

- a) nazwę zawodu lub specjalności, której program dotyczy,
- b) zakres zadań wykonywanych przez bezrobotnego,
- c) rodzaj uzyskiwanych kwalifikacji lub umiejętności zawodowych,
- d) sposób potwierdzenia nabytych kwalifikacji lub umiejętności zawodowych,
- e) opiekuna osoby objętej programem stażu.

Zgodnie z obowiązującymi procedurami nadzór nad odbywaniem stażu przez bezrobotnego sprawuje Starosta. Pracodawca po zakończeniu realizacji programu, wydaje opinię zawierającą informacje o zadaniach realizowanych przez bezrobotnego i umiejętnościach praktycznych pozyskanych w trakcie stażu (Urząd Gminy Ciechanów, 2016).

Po odbytym stażu Starosta wydaje bezrobotnemu zaświadczenie o odbyciu stażu. Bezrobotnemu w okresie odbywania stażu przysługuje stypendium w wysokości 120 % kwoty zasiłku, o którym mowa w art. 72 ust. 1 pkt 1, wypłacane przez starostę; przepisy art. 41 ust. 6 oraz art. 80 stosuje się odpowiednio. Za okres, za który przysługuje stypendium, zasiłek nie przysługuje (*Finansowanie kosztów studiów podyplomowych*, 2016, s. 5).

Na podstawie funkcjonujących obecnie regulacji prawnych na wniosek bezrobotnego odbywającego staż pracodawca jest obowiązany do udzielenia dni wolnych w wymiarze 2 dni za każde 30 dni kalendarzowych odbywania stażu. Za dni wolne przysługuje stypendium. Za ostatni miesiąc odbywania stażu pracodawca jest obowiązany udzielić dni wolnych przed upływem terminu zakończenia stażu.

Z danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie wynika, że w 2014 roku do Urzędu Pracy wpłynęły 393 wnioski o zorganizowanie stażu dla osób bezrobotnych. Pozytywnie rozpatrzono 347 wniosków, aktywizując 440 osoby, z których do dnia 31.12.2014 r. zatrudnienie podjęły 292 osoby. W III kwartale 2014 r. 8 osób zostało objętych nową formą wsparcia tj. otrzymały tzw. bon stażowy (Powiatowy Urząd Pracy, 2016). Bon ten jest gwarancją skierowania osoby bezrobotnej do 30 roku życia (na jej wniosek) do odbycia stażu u pracodawcy przez okres 6 miesięcy, o ile pracodawca zobowiąże się do zatrudnienia bezrobotnego po stażu na kolejne 6 miesięcy. Szacunkowa wartość bonu stażowego wynosiła zwykle około 10 000 zł na pokrycie kosztów: stypendium, przejazdu, badań lekarskich i premii dla pracodawcy (*Informacja z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie za 2014 rok*, 2015, s. 11).

Prace interwencyjne. Prace interwencyjne jest to forma zatrudnienia bezrobotnego przez pracodawcę, które nastąpiło w wyniku umowy zawartej ze Starostą Powiatowym w Ciechanowie, mające na celu wsparcie osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy. W zakresie prac interwencyjnych zorganizowano łącznie 163 miejsca pracy, tj. o 9 więcej niż w roku 2013 (w 2013 r. zorganizowano 154 miejsca pracy), zatrudnienie podjęły 164 osoby bezrobotne, w porównaniu do 2013 r. więcej o 8 osób (Powiatowy Urząd Pracy, 2016).

Roboty publiczne. Roboty publiczne to forma zatrudnienia osoby bezrobotnej w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy przy wykonywaniu prac organizowanych przez gminy, organizacje pozarządowe statutowo zajmujące się problematyką: ochrony środowiska, kultury, oświaty, kultury fizycznej i turystyki, opieki zdrowotnej, bezrobocia oraz pomocy społecznej, a także spółki wodne i ich związki, jeżeli prace te są finansowane lub

dofinansowane ze środków samorządu terytorialnego, budżetu państwa, funduszy celowych, organizacji pozarządowych, spółek wodnych i ich związków. W zakresie robót publicznych zorganizowano w Powiecie ciechanowskim 218 miejsc pracy, tj. o 12 więcej niż w 2013 r. (w 2013 r. było to 206 miejsc pracy), zatrudnienie podjęły 223 osoby bezrobotne, tj. więcej o 7 niż w roku 2013 (w 2013 r. tj. 216 osób bezrobotnych podjęło pracę) (*Informacja z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie za 2014 rok*, 2015, s. 11).

Prace społecznie użyteczne. Prace społecznie użyteczne są to prace wykonywane przez bezrobotnych bez prawa do zasiłku na skutek skierowania przez starostę, organizowane przez gminę w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, organizacjach lub instytucjach statutowo zajmujących się pomocą charytatywną lub prace podejmowane na rzecz społeczności lokalnej. W 2014 roku wpłynęły 4 wnioski w ramach prac społecznie użytecznych. W 2014 roku zorganizowano 38 miejsca pracy, rok wcześniej w 2013 r. było to odpowiednio 31. W 2014 roku do tych prac skierowano 48 osób, podobnie w roku poprzednim 2013 r.- 49.

Bon zatrudnieniowy. Jedną ze stosunkowo nowych form przeciwdziałania bezrobociu jest instrument zwany bonem zatrudnieniowym. W III i IV kwartale 2014 r. przyznano dwa bony zatrudnieniowe dla osób do 30 roku życia. Bon zatrudnieniowy stanowi zwykle dla pracodawcy gwarancję refundacji części kosztów wynagrodzenia i składek na ubezpieczenie społeczne w związku z zatrudnieniem bezrobotnego na okres 18 miesięcy. Refundacja realizowana jest przez Urząd Pracy w okresie 12 miesięcy, natomiast przez kolejne 6 miesięcy zatrudnienie finansowane jest ze środków pracodawcy (*Informacja z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie za 2014 rok*, 2015, s. 12).

Dofinansowanie do wynagrodzenia za zatrudnienie bezrobotnego powyżej 50 roku życia. Z danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie wynika, że w III kwartale 2014 r. przyznano jednemu pracodawcy dofinansowanie do wynagrodzenia za zatrudnienie bezrobotnego powyżej 50 roku życia w wysokości połowy ustawowego minimalnego wynagrodzenia za pracę przez okres 12 miesięcy. Przez kolejne 6 miesięcy pracodawca ponosi koszty utrzymania pracownika ze środków własnych (Powiatowy Urząd Pracy, 2016).

Szkolenia. Zgodnie z obowiązującymi w podmiotach samorządowych standardami szkolenia to usługa rynku pracy wspierająca osoby bezrobotne i poszukujące pracy w dostosowaniu lub uzupełnieniu kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku zatrudnieniowego. Na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie wykazano, że ze szkoleń skorzystało 309 osób bezrobotnych, w tym ze szkoleń indywidualnych skorzystały 63 osoby, natomiast ze szkoleń grupowych skorzystało 246 osób (Powiatowy Urząd Pracy, 2016).

Na podstawie analizy przytoczonych danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie wynika, że w III kwartale 2014 r. 8 osób zostało objętych nową formą wsparcia określaną jako **bon szkoleniowy**. Jest to gwarancja skierowania bezrobotnego do 30 roku życia na jego wniosek na wskazane przez osobę bezrobotną szkolenie oraz opłacenia kosztów, które zostaną poniesione w związku z podjęciem określonego szkolenia. Maksymalna wysokość kosztów jaka może być pokryta w ramach wspomnianego bonu to 100 proc. przeciętnego wynagrodzenia. Dla skorzystania tej formy pomocy tj. sfinansowania szkolenia wymagana jest od osoby bezrobotnej gotowość do podjęcia zatrudnienia ewentualnie innej pracy zarobkowej lub działalności gospodarczej (*Informacja z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie za 2014 rok*, 2015, s. 14).

W zakresie dostępnych środków finansowych z Krajowego Funduszu Szkoleniowego w III kwartale 2014 r. przyznano dla dwóch pracodawców środki na kształcenie ustawiczne dwóch pracowników, którzy skorzystali ze studiów podyplomowych.

Tabela 1.

Organizacja szkoleń w latach 2013 – 2014, stan na 31 grudzień [15].

SZKOLENIA				
	2013 r.		2014 r.	
	INDYWIDUALNE	GRUPOWE	INDYWIDUALNE	GRUPOWE
	45 osób	304 osoby	63 osoby	246 osób
	Razem - 349 osób		Razem – 309 osób	
Charakterystyka osób biorących udział w szkoleniach	– Kobiety - 131 osób – Mężczyźni - 218 osób – zamieszkałe na wsi - 123 osoby – zamieszkałe w mieście - 226 osób – z wykształceniem wyższym - 48 osób – z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym - 85 osób – z wykształceniem średnie ogólnokształcącym - 51 osób – z wykształceniem zasadniczym zawodowym - 80 osób – z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej - 85 osób – do 25 r. życia - 78 osób – powyżej 50 r. życia - 117 osób – długotrwale bezrobotni - 225 osób – bezrobotni niepełnosprawni - 13 osób		– Kobiety - 134 osoby – Mężczyźni - 175 osób – zamieszkałe na wsi - 101 osób – zamieszkałe w mieście - 208 osób – z wykształceniem wyższym - 56 osób – z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym - 96 osób – z wykształceniem średnie ogólnokształcącym - 64 osoby – z wykształceniem zasadniczym zawodowym - 56 osób – z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej - 37 osób – do 25 r. życia - 94 osoby – powyżej 50 r. życia - 57 osób – długotrwale bezrobotni - 150 osób – bezrobotni niepełnosprawni - 20 osób	
	Efektywność - 42 osoby, tj. 12,03%		Efektywność – 101 osób, tj. 32,68 %	

Studia podyplomowe. Studia podyplomowe są finansowane z Funduszu Pracy do wysokości 100 proc. jednak nie więcej niż 300 proc. przeciętnego wynagrodzenia. Zgodnie z obowiązującymi normatywnymi Starosta, na wniosek bezrobotnego, może sfinansować z Funduszu Pracy koszty studiów podyplomowych należne organizatorowi studiów (*Finansowanie kosztów studiów podyplomowych*, 2016, s. 2). Starosta po pozytywnym rozpatrzeniu wniosku o finansowanie kosztów studiów podyplomowych zawiera z osobą uprawnioną umowę o dofinansowanie studiów podyplomowych, która określa w szczególności praw i obowiązki stron oraz wysokość i tryb przekazywania środków na pokrycie kosztów studiów podyplomowych w formie bezpośrednich wpłat na konto organizatora tych studiów.

W badanym okresie sfinansowano koszty studiów podyplomowych dla 3 osób bezrobotnych w niżej wymienionych specjalnościach (*Informacja z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie za 2014 rok*, 2015, s. 14):

- „Rachunkowość”,
- „Edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne”,
- „Logistyka w biznesie”.

tj. niestety o 11 osób mniej niż w roku 2013.

Zgodnie z obowiązującymi normatywami prawa finansowanie kosztów studiów podyplomowych może się odbywać do wysokości 100 proc., jednak nie więcej niż 300 proc. przeciętnego wynagrodzenia.

Stypendium z tytułu podjęcia dalszej nauki. Obecnie stypendium z tytułu podjęcia dalszej nauki przysługuje osobie bezrobotnej, która nie posiada kwalifikacji zawodowych i w okresie 12 miesięcy od chwili zarejestrowania się w Powiatowym Urzędzie Pracy w Ciechanowie podjęła dalszą naukę w szkole ponadgimnazjalnej dla dorosłych lub w szkole wyższej na studiach niestacjonarnych (Powiatowy Urząd Pracy, 2016).

Z danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie wynika, że w badanym okresie stypendium z tytułu podjęcia dalszej nauki otrzymały 4 osoby bezrobotne tj. o 10 mniej niż w roku poprzednim 2013.

Pośrednictwo pracy, w tym usługi EURES. W badanym okresie dyspozycji Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie były 1144 lokalne oferty pracy na 1576 miejsc pracy, w tym: 565 – subsydiowane (przede wszystkim dla robotników gospodarczych i pracowników biurowych), oraz 1011 – niesubsydiowane, w tym m.in. (*Informacja z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie za 2014 rok*, 2015, s. 14): w usługach - 85 ofert na 121 miejsc, w transporcie - 54 oferty na 58 miejsc, w handlu - 40 ofert na 52 miejsca oraz w gastronomii - 27 ofert na 28 miejsc).

W ramach pośrednictwa pracy w programach EURES:

a) wydano skierowania do pracy 3045 osobom bezrobotnym (w tym 78 na doposażone stanowisko pracy), natomiast zatrudnienie podjęły 692 osoby (w analogicznym okresie poprzedniego roku było to odpowiednio 638 osoby),

b) obsłużono 39 091 osób bezrobotnych,

c) utworzono 5808 Indywidualnych Planów Działania,

d) sprofilowano pomoc w zakresie doradztwa zawodowego dla 5613 bezrobotnych.

W analizowanym okresie 2014 roku zorganizowano dwie giełdy pracy. Skierowania wydano 146 osobom, natomiast zatrudniono 20 osób. W związku z nowelizacją ustawy od 27 maja 2014 r. udoskonalono proces pomocy dla osób bezrobotnych. Zastosowane usprawnienie działalności Urzędu Pracy polegało na rozpoczęciu profilowania pomocy dla osób bezrobotnych, tj. dostosowania usług i instrumentów rynku pracy do aktualnej sytuacji i potrzeb osoby bezrobotnej (Powiatowy Urząd Pracy, 2016).

Jednym z nowych działań było wprowadzenie funkcji doradcy klienta, do zadań którego należy: stała opieka nad bezrobotnym lub poszukującym pracy, określenie profilu pomocy, przygotowanie i nadzór nad realizacją IPD oraz stała współpraca z pracodawcami (*Informacja z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie za 2014 rok*, 2015, s. 16). Jest to jedno z systemowych rozwiązań wzorowanych na dobrych doświadczeniach w działalności urzędów pracy w wysoko rozwiniętych krajach zachodnich.

Urząd Pracy koordynował także działalność w zakresie pośrednictwa EURES. W okresie od 01.01.2014 roku do 31.12.2014 roku Urząd zarejestrował 113 „Oświadczeń o zamiarze powierzenia wykonywania pracy obywatelowi Republiki Białoruś, Republiki Gruzji, Republiki Mołdowy, Federacji Rosyjskiej lub Ukrainy”, które dotyczyły tylko obywateli Ukrainy.

Tabela 2.

Zestawienie dotyczące zarejestrowanych oświadczeń o zamiarze powierzenia wykonywania pracy [15]

Lp.	Branża	Kraj pochodzenia cudzoziemca: Ukraina
1	Rolnictwo i pokrewne	80
2	Budownictwo i pokrewne	24
3	Handel	1
4.	Transport	1
5.	Mechanika pojazdowa	1
6.	Inne (artysta cyrkowy)	6
	Razem	113

Na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie wykazano, że pracodawcy złożyli 18 ofert pracy na 33 stanowiska z zamiarem zatrudnienia cudzoziemca. W

przedmiotowym zakresie wydano łącznie 18 opinii. Powiatowy Urząd Pracy w Ciechanowie posiadał 695 ofert pracy za granicą na 3380 miejsc. Najwięcej ofert dotyczyło możliwości zatrudnienia w Niemczech na stanowisku pracownik w gastronomii, w Wielkiej Brytanii - szwaczka, krojczy oraz w Austrii pracownicy w budownictwie.

Poradnictwo zawodowe i informacja zawodowa oraz pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy – Klub Pracy. Do istotnych systemowych działań przeciwdziałania bezrobociu, które rozwijano w ostatnich latach w wielu powiatach w Polsce należy poradnictwo zawodowe i rozwijane w urzędach pracy systemy informacji zawodowej jako pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy. Z danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie wynika, że w Powiecie ciechanowskim usługami poradnictwa zawodowego i pomocą w aktywnym poszukiwaniu pracy (Klub Pracy – do 27 maja 2014 r.) objęto 4259 osób bezrobotnych (w 2013 r. – 5262), z których 920 podjęło pracę lub rozpoczęło działalność w formie samozatrudnienia (w 2013 r.- 1060) (Powiatowy Urząd Pracy, 2016).

Wsparcie dla osób niepełnosprawnych poszukujących pracy. Na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie wykazano, że w Powiecie ciechanowskim ze środków PFRON aktywizowano 13 osób (w 2013 r.-18), w tym (*Informacja z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie za 2014 rok*, 2015, s. 17):

- a) udzielono jednorazowo środków na podjęcie działalności gospodarczej - 3 osobom,
- b) zorganizowano prace interwencyjne dla 5 osób,
- c) sfinansowano koszty szkolenia indywidualnego dla 2 osób,
- d) zorganizowano staż dla 1 osoby,
- e) doposażono stanowiska pracy dla 2 osób.

Z udostępnionych materiałów źródłowych wynika, że w 2014 roku Powiatowy Urząd Pracy w Ciechanowie realizując ustawowe zadania w zakresie aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych i poszukujących pracy podejmował inicjatywy wspierające partnerów rynku pracy w działaniach na rzecz osób bez zatrudnienia. Z danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie wynika, że analizowany Urząd na bieżąco starała się dostosowywać ofertę swych usług do aktualnych wymogów rynku pracy oraz potrzeb zawodowych klientów (Powiatowy Urząd Pracy, 2016).

Na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie wykazano, że pracownicy przykładowego Urzędu starali się skutecznie reagować na pojawiające się nowe wyzwania. Wszystkie działania docelowo miały służyć efektywnemu wykorzystaniu środków finansowych na promocję zatrudnienia i aktywizację zawodową osób bezrobotnych oraz poszukujących pracy (*Informacja z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie za 2014 rok*, 2015, s. 22).

Z udostępnionych przez Powiatowy Urząd Pracy w Ciechanowie materiałów źródłowych wynika, że w kolejnych latach, od 2015 roku Urząd kontynuuje pozyskiwanie środków z różnych źródeł finansowania (EFS, FP, PFRON) na cele aktywizacji przedsiębiorczości i walki z bezrobociem na lokalnym rynku pracy. Pracownicy opisywanego Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie nawiązują współpracę z nowymi pracodawcami w celu pozyskania ofert pracy. Poza tym urzędnicy PUP w Ciechanowie współpracują z ośrodkami pomocy społecznej, innymi urzędami, instytucjami, partnerami społecznymi, izbami gospodarczymi oraz mediami w zakresie działań na rynku pracy i promowania zatrudnienia w Powiecie ciechanowskim.

Tabela 3.

Łączna liczba osób skierowanych wraz z planowanym kosztem, na poszczególne formy aktywizacji zawodowej w ramach programów realizowanych przez Powiatowy Urząd Pracy w Ciechanowie, łącznie środki EFS, Algorytm, PFRON, wg stanu na 31.12.2014 r. [15]

PLAN na 2014 rok			WYKONANIE stan na 31.12.2014 r.		
Forma	Liczba osób	Koszt	Forma	Liczba osób	Koszt
Bon szkoleniowy	8	41 000,00	Bon szkoleniowy	8	28 742,00
Bon stażowy	8	46 200,00	Bon stażowy	8	33 419,00
Bon zatrudnieniowy	2	6 600,00	Bon zatrudnieniowy	2	5 458,00
Refundacja składek na ubezpieczenie społeczne za pracowników do 30 r.ż.	2	6 800,00	Refundacja składek na ubezpieczenie społeczne za pracowników do 30 r.ż.	0	0,00
Dofinansowanie wynagrodzenia za zatrudnienie osoby bezrobotnej powyżej 50 roku życia	2	6 800,00	Dofinansowanie wynagrodzenia za zatrudnienie osoby bezrobotnej powyżej 50 roku życia	1	3 360,00
Szkolenia	276	854 941,00	Szkolenia	303	826 202,00
Stáže	482	2 324 440,00	Stáže	441	2 296 325,00
Prace interwencyjne	205	867 611,00	Prace interwencyjne	169	859 604,00
Jedn. środki na podjęcie działaln. gosp.	241	5 107 300,00	Jedn. środki na podjęcie działaln. gosp.	243	5 092 496,00
Doposażenie lub wyposażenie stanowiska pracy	79	1 566 001,00	Doposażenie lub wyposażenie stanowiska pracy	80	1 558 466,00
Roboty publiczne	207	997 494,00	Roboty publiczne	223	992 898,00
Prace społecznie użyteczne	38	63 152,00	Prace społecznie użyteczne	48	62 400,00
Studia podyplomowe	10	32 791,00	Studia podyplomowe	11	31 908,00
Inne	46	100 049,00	Inne	16	92 740,00
Klub Pracy	26	16 867,00	Klub Pracy	26	16 867,00
Doradztwo zawodowe i pośrednictwo pracy 7.2.1 PO KL	X	8 400,00	Doradztwo zawodowe i pośrednictwo pracy 7.2.1 PO KL	X	7 751,00
Zatrudnienie doradcy zawodowego	1	31 649,00	Zatrudnienie doradcy zawodowego	1	142 081,00**
Zatrudnienie pośredników	4	141 531,00	Zatrudnienie pośredników	3	
OGÓLEM	1 637*	12 219 626*	X	1583*	12 050 717,00*

* Kwota łącznie ze środkami PFRON

**Poddziałanie 6.1.2 „DORADZAM, POŚREDNICZĘ = POMAGAM”.

Aktywizacja rynku pracy poprzez projekty współfinansowane z dotacji funduszy Unii Europejskiej. Powiatowy Urząd Pracy w Ciechanowie realizował także projekty współfinansowane z dotacji funduszy Unii Europejskiej celem utworzenia nowych miejsc pracy, aktywizacji osób bezrobotnych i tym samym poprawy sytuacji na rynku pracy. Poniżej podano podstawowe informacje na temat dwóch tego typu projektów realizowanych w ostatnich latach (Powiatowy Urząd Pracy, 2016).

A. Projekt współfinansowany z dotacji funduszy UE „Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w powiecie ciechanowskim (I)”, którego celem było zwiększenie

możliwości zatrudnienia osób młodych do 29 roku życia pozostających bez pracy w powiecie ciechanowskim. W ramach tego projektu realizowano są następujące formy wsparcia (*Projekty współfinansowane z dotacji funduszy Unii Europejskiej*, 2016, s. 5):

- a) usługi w zakresie poradnictwa zawodowego lub pośrednictwa pracy – 240 osób
- b) szkolenia – 40 osób,
- c) staż – 150 osób,
- d) bon na zasiedlenie – 20 osób,
- e) jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej – 30 osób.

Z danych Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie wynika, że w zakresie tego projektu pozyskano dofinansowanie z funduszy UE w wysokości 1 815 500,00 zł. Projekt ten był realizowany w okresie 01.01.2015 r. – 31.12.2015 r.

B. Projekt współfinansowany z dotacji funduszy UE „Aktywizacja osób w wieku 30 lat i powyżej pozostających bez pracy w powiecie ciechanowskim (I)”, którego celem projektu było zwiększenie możliwości zatrudnienia osób w wieku 30 lat i powyżej należących do grup defaworyzowanych pozostających bez pracy w powiecie ciechanowskim. W ramach tego projektu realizowane są następujące formy wsparcia (*Projekty współfinansowane z dotacji funduszy Unii Europejskiej*, 2016, s. 6):

- a) usługi w zakresie poradnictwa zawodowego lub pośrednictwa pracy,
- b) szkolenia,
- c) staż,
- d) prace interwencyjne,
- e) jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej.

W ramach tego projektu pozyskano dofinansowanie z funduszy UE w wysokości 1 815 500,00 zł. Projekt ten był realizowany w okresie 01.01.2015 r. – 31.12.2016 r.

Główne społeczno-gospodarcze determinanty efektywnego rozwoju przedsiębiorczości i innowacji w gminie ciechanowskiej. Niektóre miasta w Polsce posiadają swe szczególne, wyjątkowe walory pozytywnie wpływające na rozwój danej aglomeracji. Często są to także determinanty mające istotny wpływ na możliwości kreowania innowacji i rozwoju przedsiębiorczości w sektorze podmiotów gospodarczych (Z. Bukowski, T. Jędrzejewski, P. Rączka, 2011, s. 63). Takim miastem charakteryzującym się istotnymi czynnikami determinującymi rozwój społeczno-gospodarczy jest także Ciechanów. Do najważniejszych determinantów warunkujących efektywny rozwój Ciechanowa zalicza się przede wszystkim:

- a) położenie w regionie zaliczanym w skali kraju do atrakcyjnych dla lokalizacji inwestycji tj. w obszarze blisko położonym względem m. st. Warszawy,
- b) dobrze rozwinięte połączenia komunikacyjne w ujęciu regionalnym i krajowym,
- c) prawnie chronione naturalne stanowiska przyrodnicze o zasięgu regionalnym,

Z wymienionymi czynnikami związane są następujące uwarunkowania kształtujące stan gospodarki Ciechanowa (*Plan rozwoju lokalnego na lata 2005 – 2013. Gmina Ciechanów*, s. 49):

- a) mała odległość od stolicy tj. największego i najbardziej chłonnego w skali kraju rynku na potencjalną ofertę usługową miasta,
- b) rozwój usług handlowych i drobnej wytwórczości oraz przemysł gorzelniczy,
- c) uczelnie wyższe, w związku z czym na rynku pracy występuje wysoko wykwalifikowana kadra w zakresie zarządzania, ekonomii, finansów, gastronomii, oraz w zakresie niektórych specjalności inżynierskich,
- d) Ciechanów jest atrakcyjnym miejscem lokalizacji inwestycji mieszkaniowych także dla osób pracujących w nieodległej stolicy.

W związku z powyższym efektywny społeczno-gospodarczy rozwój Ciechanowa w kolejnych latach zdeterminowany będzie wystąpieniem następujących zewnętrznych czynników:

- a) wysokie tempo wzrostu gospodarczego kraju w kolejnych latach powyżej 4% PKB,

- b) przeprowadzenie reform gospodarczych, w tym decentralizacja finansów publicznych umożliwiającą gminom generowanie większych dochodów budżetowych,
- c) społeczno-gospodarczy rozwój pobliskiej stolicy,
- d) znaczący udział państwa we wspieraniu rozwoju budownictwa mieszkaniowego np. poprzez preferencyjne kredyty i ulgi podatkowe dla przedsiębiorstw developerskich,
- e) systemowy rozwój w zakresie kwestii ochrony środowiska przyrodniczego, wsparcie ze strony państwa, większa dostępność preferencyjnych kredytów dla podmiotów gospodarczych w procesie implementacji nowoczesnych przyjaznych środowisku technologii, w tym także w zakresie wsparcia rozwoju rolnictwa.

Poza tym tempo rozwoju społeczno-gospodarczego Ciechanowa zdeterminowane będzie także następującymi czynnikami wewnętrznymi (*Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Ciechanowa*, 2004, s. 36):

- a) rozwój przedsiębiorczości i wspierające działalność podmiotów gospodarczych oraz wzrost kooperacji między przedsiębiorstwami, tworzenie klastrów w skład, których wchodzić mogą także inne podmioty np. ośrodki badawczo-rozwojowe oraz instytucje samorządowe,
- b) rozwój koncepcji systemowej ochrony środowiska przyrodniczego, ładu przestrzennego i polepszania warunków życia,
- c) wzrost aktywności i integracji społeczności lokalnej celem wspólnego, efektywnego rozwiązywania problemów rozwoju miasta oraz w zakresie realizacji przedsięwzięć gospodarczych,

Przeważająca większość prognoz na kolejne lata sugeruje większy niż obecny poziom wzrostu gospodarczego kraju. Prognozy te bazują na założeniach kontynuacji reform gospodarczych i politycznych a także na korzystnej sytuacji ekonomicznej na rynkach międzynarodowych. Te pozytywne scenariusze przyczynią się do zdynamizowania rozwoju pobliskiej aglomeracji warszawskiej. Proces ten znacząco przełoży się na przyspieszenie rozwoju Ciechanowa (E. Kornberger-Sokołowska, red., 2012, s. 148).

W kontekście efektywnego rozwoju gospodarczego Powiatu ciechanowskiego kluczową kwestią jest aktywizacja przedsiębiorczości i przeciwdziałanie bezrobociu w czym powinny także partycypować jednostki samorządowe. Z drugiej strony w zakresie problematyki aktywizacji przedsiębiorczości i innowacji rozwijane są w Polsce systemowe determinanty, które powinny przyczyniać się rozwoju takich regionów jak powiat ciechanowski (*Program Rozwoju Lokalnego Miasta Ciechanów*, 2004, s. 27). Do tego typu czynników zalicza się także członkostwo Polski w UE i związane z tym także dotacje finansowe, których celem jest rozwijanie projektów inwestycyjnych związanych także z aktywizacją przedsiębiorczości i poprawą sytuacji na rynku pracy (D. Rzekowski, 2015, s. 129). Dotacje te, które otrzymywała Polska w okresie poprzedniego programu dotacji UE w okresie lat 2007-2014 okazały się znacząco pomocne w kontekście przetrwania trudnego okresu spowolnienia gospodarczego, a dalsze perspektywy w tym względzie w znaczącym stopniu uwarunkowane będą od poziomu efektywności i stopnia wykorzystania także przez samorządy przyznanych Polsce dostępnych funduszy strukturalnych dotacji UE na lata 2015-2020 (E. Kornberger-Sokołowska, red., 2012, s. 83).

Finansowe dotacje UE mające na celu aktywizację przedsiębiorczości i poprawy sytuacji na rynku pracy, które będą dostępne w kolejnych latach dla samorządów i przedsiębiorstw to jeden z głównych czynników znacząco redukujących działanie bariery finansowej. Jednak nie jest to jedyna bariera ograniczająca możliwość implementacji i rozwoju innowacyjności w podmiotach publicznych.

Z dotychczasowej działalności samorządów wynika, że aby poprawiać skuteczność instrumentów redukcji barier dla rozwoju przedsiębiorczości i aktywizacji rynku pracy, władze samorządowe potrzebują zwykle więcej czasu oraz gwarancji poparcia politycznego. Dopiero po spełnieniu tych determinantów możliwe jest opracowanie właściwej strategii promującej aktywizację procesów gospodarczych i zwiększa zaangażowanie danej instytucji w działaniu oraz rozwija przedsięwzięcia stymulujące uruchamianie nowych instrumentów

prorozwojowych gospodarczo i społecznie, pozytywnie wpływających także na sytuację na lokalnym rynku pracy.

Podsumowanie. W niniejszym artykule wskazano na kluczowe aspekty i instrumenty aktywizacji przedsiębiorczości i poprawy sytuacji na lokalnym rynku pracy w kontekście efektywnego rozwoju Powiatu ciechanowskiego. Opisano kluczowe znaczenie samorządów w kontekście tej aktywizacji. Na podstawie przedstawionych w niniejszym opracowaniu perspektywicznych projekcji procesów w znaczący sposób powinny ulec poprawie warunki życia mieszkańców Ciechanowa (*Wieloletni Plan Inwestycyjny Miasta Ciechanowa*, 2004, s. 36). Kluczowym czynnikiem niezbędnym dla pełnego zrealizowania się tej pozytywnej projekcji jest prognozowana przez ekonomistów poprawa wzrostu gospodarczego w Polsce. W optymistycznym scenariuszu rozwoju Ciechanowa nastąpi wzrost zamożności mieszkańców i wzrost dochodów budżetu miasta. Integralnym determinantem realizacji tego pozytywnego scenariusza będzie także kwestia sprawnej implementacji instrumentów docelowo generujących poprawę sytuacji na lokalnym rynku pracy i efektywnego rozwoju przedsiębiorczości w sektorze podmiotów gospodarczych (H. Izdebski, 2006, s. 127). Kluczową instytucją odpowiadającą za tą aktywizację jest samorząd Starostwa powiatowego i Urzędu Gminy Ciechanowa.

Sprawną implementacja programów aktywizujących przedsiębiorczość i poprawę sytuacji na rynku pracy zdeterminowana jest procesem rozwoju korelacji i sprzężeń zwrotnych w zakresie współpracy przedsiębiorstw oraz jednostek samorządu terytorialnego. Wzrost gospodarczy w Polsce jest w dużym stopniu zdeterminowany przedsiębiorczością mieszkańców zamieszkujących daną gminę oraz prowadzących w ujęciu lokalnym i krajowym przedsiębiorstwa i podmioty sektora publicznego, w tym samorządowe. Z drugiej strony uruchamianie nowych instrumentów przeciwdziałających bezrobociu oraz aktywizacja przedsiębiorczości przedsiębiorstw może być istotnym czynnikiem poprawy finansów jednostek samorządowych. Efektywny rozwój przedsiębiorstw przyczyni się do poprawy wpływów dochodowych z tytułu podatków lokalnych w budżetach jednostek samorządu terytorialnego. Zależności te w szczególności dotyczą także Powiatu ciechanowskiego.

Analogicznie jak przedsiębiorstwa, również jednostki administracji samorządowej powinny usprawniać swe ekonomiczne funkcjonowanie i dostosowywać się do zmieniającego się otoczenia społeczno – gospodarczego. Kwestia podnoszenia efektywności ekonomicznej zdeterminowana jest między innymi przez wysoki poziom zadłużenia ciążącego w budżetach wielu jednostek samorządowych. Dla niektórych samorządów problem długu publicznego pojawił się lub zwiększył swą skalę od 2008 roku, kiedy pojawił się globalny kryzys finansowy oraz w związku z podejmowanymi przez jednostki samorządowe projektami inwestycyjnymi, współfinansowanymi z dotacji funduszy Unii Europejskiej. W związku z tym dla korzystających z dotacji UE przedsiębiorstw oraz jednostek samorządu terytorialnego, niezbędne staje się innowacyjne podejście i doskonalenie umiejętności związanych z pozyskiwaniem i wykorzystywaniem dotacji z programów funduszy unijnych (D. Prokopowicz, 2012, s. 37-38).

Na podstawie obowiązujących już od wielu lat standardów część zadań, jakie realizują samorządy jest obowiązkiem ustawowym, a pozostała część, to są cele określonej społeczności lokalnej, jak np. możliwie wysoki rozwój gospodarczo-ekonomiczny, spadek bezrobocia i tym samym polepszenie warunków życia mieszkańców. Wszystkie te zadania i cele władze samorządowe starają się na bieżąco realizować wykorzystując posiadane instrumenty finansowe i ekonomiczne. Najważniejszym z tych instrumentów jest budżet gminy. Podobnie jak w przedsiębiorstwach gospodarka finansowa gminy opiera się na efektywnym gospodarowaniu dochodami i wydatkami. Wymienione główne składowe budżetu gminy częściowo są zagwarantowane a częściowo, pośrednio lub bezpośrednio, zależą od efektywności szeroko ujętego zarządzania wydatkami, planowania warunków gospodarczych i realizacji określonych inwestycji (S. Gwoździwicz, D. Prokopowicz, 2016 B, s. 153-154). W związku z tym rośnie znaczenie współpracy działających w warunkach rynkowych podmiotów gospodarczych z jednostkami samorządu terytorialnego. Ważna jest

także efektywna komunikacja tych podmiotów z instytucjami centralnej władzy państwowej, z ustawodawcą wyznaczającym ramy działalności dla funkcjonujących w Polsce komercyjnie działających podmiotów gospodarczych oraz instytucji ich otoczenia, w tym jednostek samorządu terytorialnego.

Podsumowując, proces wspierania rozwoju przedsiębiorstw i aktywizacji osób bezrobotnych do podejmowania pracy zarobkowej wynika ze statutowych funkcji powiatowych urzędów pracy, określonych zadań lokalnej gospodarki samorządowej oraz bieżącej polityki interwencjonistycznej administracji rządowej. Z drugiej strony proces wspierania przedsiębiorczości i aktywizacji rynku pracy powinien być skorelowany z podejmowaniem określonych rozwiązań systemowych ekonomicznie usprawniających działanie instytucji publicznych oraz podmiotów gospodarczych. W ujęciu lokalnym w zakresie tych działań zalicza się kwestię udziału samorządów w podatkach dochodowych odprowadzanych przez podmioty funkcjonujące na danym obszarze np. gminy (D. Prokopowicz, 2015, s. 76). Znaczenie tego czynnika odpowiednio rośnie jeżeli lokalne podatki zostaną tak skonstruowane, aby promowały rozwój innowacji np. w zakresie infrastruktury technicznej oraz społecznej. W kontekście efektywnego rozwoju podmiotów gospodarczych szczególnie ważnym determinantem jest właśnie kwestia aktywizacji innowacyjności i przedsiębiorczości, ponieważ w ten sposób możliwe jest znaczące zwiększenie efektywności ekonomicznej danego podmiotu, poprawa sytuacji finansowej i w konsekwencji także zwiększenie wpływów podatkowych do budżetu państwa oraz budżetu gminy. Z drugiej strony ważna jest także poprawa relacji biznesowo-społecznych między przedsiębiorstwami a organami władzy państwowej i samorządowej (Z. Bukowski, T. Jędrzejewski, P. Rączka, 2011, s. 48).

Rozwój tych instytucjonalnych i komunikacyjnych relacji warunkuje efektywność w kwestii aktywizacji przedsiębiorczości i innowacji w podmiotach funkcjonujących na obszarze danej gminy. Aktywizacja ta najefektywniej się rozwija w sytuacji synergicznie podejmowanych działań zarówno przez jednostki samorządowe jak i podmioty gospodarcze. Istotna jest więc współpraca tych podmiotów dla rozwoju analogicznych celów wzrostu przedsiębiorczości, w tym aktywizacji lokalnego rynku pracy.

Bibliografia:

1. *Aktualne postulaty Kongregacji Przemysłowo-Handlowej OIG* (w:) witryna internetowa "KPH.pl", Kongregacja Przemysłowo - Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza, Zarząd Krajowy KPH, październik 2017 r., (http://kph.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=213:aktualne-postulaty-kongregacji-przemyslowo-handlowej-oig&catid=9:aktualnosci).
2. A. Baranowska-Skimina, *Niekonkurencyjny system zachęt na badania i rozwój* (w:) Portal internetowy "eGospodarka. Poradnik Internetu dla Twojej Firmy", maj 2015, (<http://www.egospodarka.pl/91739,Niekonkurencyjny-system-zachet-na-badania-i-rozwoj,1,39,1.html>) za: Deloitte.
3. Z. Bukowski, T. Jędrzejewski, P. Rączka, *Ustrój samorządu terytorialnego*, (w:) "Dom organizatora", Toruń 2011.
4. J. Chądzyński, A. Nowakowska, Z. Przygodzki, *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2012.
5. B. Dolnicki, *Samorząd terytorialny*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska Sp. z o. o., Warszawa 2014.
6. M. Dylewski i in., *Finanse samorządowe, narzędzia, decyzje, procesy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
7. *Finansowanie kosztów studiów podyplomowych*, Powiatowy Urząd Pracy, Ciechanów, kwiecień 2016.
8. J. Gliniecka, E. Juchniewicz, T. Sowiński, *Finanse jednostek samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2014.
9. D. Grodzka, A. Zygierewicz, *Innowacyjność polskiej gospodarki*. Biuro Analiz Sejmowych, 7-03-2008.
10. *Gmina miejska Ciechanów. Powiat ciechanowski. Ludność. Wybrane dane statystyczne 2012 – 2014*, Statystyczne Vademecum Samorządowca 2015, UStat, Główny Urząd Statystyczny w Warszawie, Bank Danych Lokalnych GUS w Warszawie, Warszawa 2015, (http://warszawa.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_mazowieckie/portrety_gmin/ciechanowski/1402011_ciechanow.pdf).
11. *Gmina wiejska Ciechanów. Powiat ciechanowski. Ludność. Wybrane dane statystyczne 2012 – 2014*, Statystyczne Vademecum Samorządowca 2015, UStat, Główny Urząd Statystyczny w Warszawie, Bank Danych Lokalnych GUS w Warszawie, Warszawa 2015, (http://warszawa.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_mazowieckie/portrety_gmin/ciechanowski/1402022_ciechanow.pdf).
12. S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz, *Adjustment of Polish banks to international standards as a factor of globalization of the national financial system* (w:) *Globalization, the State and the Individual*, "International Scientific Journal", University of Economics and Innovation in Lublin, Free University of Varna "Chernorizets Hrabar", Chayka, Varna, Bułgaria 9007, Varna 2017, nr 1(13) 2017, s. 74-75.
13. S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz, *Globalization and the process of the system and normative adaptation of the financial system in Poland to the European Union standards* (w:) *Globalization, the State and the Individual*, "International Scientific Journal", Free University of Varna "Chernorizets Hrabar", Chayka, Varna, Bułgaria 9007, Varna 2016, nr 1(9) 2016 A, s. 64-65.

14. S. Gwoździewicz, D. Prokopowicz, *Social and Economic Determinants of Effective Development of Entrepreneurship and Innovation in the Municipality of Otwock in Poland* (in:) J. Szablowski (ed.) "Entrepreneurship and Innovation in Selected Countries of Europe", University of Finance and Management in Białystok, Białystok 2016 B, p. 151-170.
15. *Informacja z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Ciechanowie za 2014 rok*, Powiatowy Urząd Pracy w Ciechanowie, Ciechanów, styczeń 2015.
16. Informacje zawarte ma witrynie internetowej „Ciechanów. Miasto w liczbach”, sierpień 2016, (<http://ciechanow.miaston.pl>).
17. Informacje zawarte ma witrynie internetowej Powiatu ciechanowskiego, sierpień 2016, (<http://www.ciechanow.powiat.pl>).
18. Informacje zawarte ma witrynie internetowej Urzędu Gminy Ciechanów, sierpień 2016, (<http://gminaciechanow.pl/>).
19. Informacje zawarte ma witrynie internetowej Powiatowy Urząd Pracy, sierpień 2016, (<http://pup-ciechanow.pl>).
20. Informacje zawarte ma witrynie internetowej Urzędu Miasta Ciechanów, sierpień 2016, (http://www.umciechanow.pl/informacje_o_ciechanowie/index).
21. H. Izdebski, *Samorząd terytorialny. Podstawy ustroju i działalności*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2006.
22. E. Kornberger-Sokołowska (red.), *Jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci środków europejskich*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012.
23. M. Kogut, *Instrumenty interwencjonizmu lokalnego w stymulowaniu rozwoju gospodarczego*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2008.
24. A. Miszczuk i in., *Gospodarka samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
25. M. Nowak, *Inwestycje w mieście, Uwarunkowania ekonomiczne, organizacyjne i przestrzenne*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2012.
26. *Plan rozwoju lokalnego na lata 2005 – 2013. Gmina Ciechanów*, Załącznik do Uchwały Nr XX/117/05 Rady Gminy Ciechanów, Ciechanów 2005.
27. *Powiat ciechanowski. Ludność. Wybrane dane statystyczne 2012 – 2014*, Statystyczne Vademecum Samorządowca 2015, UStat, Główny Urząd Statystyczny w Warszawie, Bank Danych Lokalnych GUS w Warszawie, Warszawa 2015, (http://warszawa.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_mazowieckie/portrety_powiatow/ciechanowski.pdf).
28. *Projekty współfinansowane z dotacji funduszy Unii Europejskiej*, Powiatowy Urząd Pracy, Ciechanów, kwiecień 2016, (<http://pup-ciechanow.pl/index/statystyki>).
29. *Program Rozwoju Lokalnego Miasta Ciechanów*, Urząd Miasta Ciechanowa, Biuro Ekspertyz Finansowych, Marketingu i Consultingu UNICONSULT, Warszawa 2004.
30. D. Prokopowicz, *Determinanty innowacyjności i przedsiębiorczości w zakresie działalności jednostek samorządowych współpracujących z lokalnymi przedsiębiorcami*, (w:) "25 lat samorządności w Polsce - bilans decentralizacji władzy i zmiany gospodarczej", Instytut Socjologii UKSW, Wydawnictwo Kontrast, Warszawa, wrzesień 2016, s. 176.
31. D. Prokopowicz, *Globalizacja, współpraca międzynarodowa i handel zagraniczny. Sięgając w przeszłość* (w:) "Przedsiębiorstwo przyszłości". Kwartalnik Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej. Warszawa, Nr 1 (10) 2012, Styczeń 2012, Rok wyd. IV, s. 37-38.
32. D. Prokopowicz, *Spoleczne uwarunkowania przedsiębiorczości i innowacyjności w kontekście rozwoju gminnych jednostek samorządowych* (w:) "Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne. Academic Journal of Sociology", Instytut Socjologii, Wydział Nauk Historycznych i Społecznych UKSW, nr 12 (3) 2015 A, s. 71-83.
33. D. Prokopowicz, *Znaczenie innowacyjności w sektorze przedsiębiorstw i efektywnym współdziałaniu z samorządami podstawą rozwoju gospodarczego w Polsce. The importance of innovation in the business sector and effective cooperation with local authorities to economic development in Poland* (w:) S. Gwoździewicz, B. Mydłowska (red.), *Prawne i społeczne problemy samorządu terytorialnego*, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości w Warszawie, Warszawa 2015 B, s. 248.
34. J. Rakowski, *XIV Kongres Gospodarki Polskiej. Jubileusz 15-lecia KPH OIG* (w:) Prezentacja, referat wygłoszony podczas XIV Kongres Gospodarki Polskiej 21 czerwca 2017 r., Kongregacja Przemysłowo-Handlowa Ogólnopolska Izba Gospodarcza, Warszawa 2017, s. 14-15.
35. D. Rzeczkowski, *Potencjał innowacyjności sektora administracji publicznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2015.
36. M. A. Saar, *Jak samorzady lokalne mogą wspierać rozwój przedsiębiorczości?*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2011.
37. *Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Ciechanowa*, Urząd Miasta Ciechanowa, Biuro Ekspertyz Finansowych, Marketingu i Consultingu UNICONSULT, Warszawa 2004.
38. Z. Strzelecki, *Gospodarka regionalna i lokalna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.
39. *Wieloletni Plan Inwestycyjny Miasta Ciechanowa*, Urząd Miasta Ciechanowa, Biuro Ekspertyz Finansowych, Marketingu i Consultingu UNICONSULT, Warszawa 2004.
40. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2013 r., poz. 674 z późn. zm.).
41. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych (Dz. U. z 2013 r., poz. 885 z późn. zm.).
42. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz.721 z późn. zm.).
43. Ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 roku o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej (Dz. U. z 2007 r. Nr 59, poz. 404 z późn. zm.).
44. Ustawa z dnia 30 maja 1989 roku o izbach gospodarczych (Dz. U. nr 35, poz. 195 wraz z późniejszymi zmianami).
45. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2008 r. Nr 164, poz.1027 z późn. zm.).
46. Ustawa z dnia 21 listopada 2008 roku o pracownikach samorządowych (Dz. U. z 2014 r.,poz.1202).
47. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2014 r. poz. 1182 z późn. zm.).
48. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 roku Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2013 r., poz. 267 z późn. zm.).
49. *Zawody deficytowe i nadwyżkowe w powiecie ciechanowskim w II półroczu 2015 r. Informacja sygnałna*, Powiatowy Urząd Pracy w Ciechanowie, Ciechanów, luty 2016.
50. A. Żolnierski, *Znaczenie kapitału społecznego w procesach zarządzania innowacjami*, (w:) *Raport o innowacyjności gospodarki Polski w 2011 roku*, T. Baczek, (red.) Wydawnictwo INE PAN, Warszawa 2012, s. 36.